

[Archivy, knihovny, muzea v digitálním světě 2019](#) [1]

Autor:

- [BEŽOVÁ, Michaela](#) [2], [LJUBKOVÁ, Kristýna](#) [3]

Číslo:

- [2019, ročník 28, číslo 4](#) [4]

Rubrika:

- [Trendy v knihovnách](#) [5]

Klíčová slova:

- [Archivy, knihovny, muzea v digitálním světě](#) [6], [digitální technologie](#) [7]

Jubilejní [dvacátý ročník konference Archivy, knihovny, muzea v digitálním světě](#) [8], který proběhl v roce 2019, pořádal SKIP ve spolupráci s Národním archivem, Národní knihovnou ČR a nově rovněž s Národním muzeem. V průběhu let konference doznala velkých změn. Zpočátku se jednalo o menší setkání odborných pracovníků čítající dohromady osm přednášek. To se rozvinulo do podoby dvoudenní konference, na které se přednese kolem třiceti příspěvků na různá témata. Rok 2019 přinesl celou řadu novinek. Konání se přesunulo na první prosincový týden a nově bylo třídenní, neboť v poslední den byl pořádán seminář s americkým archivářem a digitálním kurátorem Bertramem Lyonsem.

[9]

Pohled do konferenčního sálu (foto: Kristýna Ljubková, Národní knihovna ČR)

Konference byla rozdělena do dvou dopoledních a dvou odpoledních bloků, mezi kterými byla přestávka na občerstvení a prostor pro diskuzi nad nově podávanou výběrovou kávou ve foyer Národního archivu, kde se setkání opět uskutečnilo. I tentokrát se podařilo pořadatelům sehnat více než třicet příspěvků, z nichž nejvíce prostoru bylo věnováno knihovnictví. Velmi často byly prezentovány výsledky z jednotlivých projektů financovaných z evropských dotací, NAKI nebo například ze Strategie AV21, dále byly představovány systémy, webové aplikace nebo nástroje pro práci s digitálními daty, ale prezentující obecně rovněž seznámili s praktickými zkušenostmi ze své každodenní pracovní činnosti.

V sále se rovněž řešila aktuální témata, která mají dopad na celou knihovnickou, muzejní nebo archivní obec. Byla mj. představena Virtuální národní fonotéka, která je virtuální databází pro zvukové dokumenty. Jejím správcem je Národní technická knihovna a na jejím naplňování se podílí nejen státní, ale i soukromé instituce. O jejím fungování pohovořila Iva Malinová. Implementace směrnice EP 2019/790 o autorském právu bude mít velký dopad na vytěžování textu a dat ve vědě a jistě změní využívání digitalizovaných dat v archivech, muzeích i knihovnách. O jejich prozatím potenciálním využití informoval Zdeněk Matušík z Národní knihovny ČR. To, jakým způsobem je systém Kramerius technicky připraven na dlouho očekávané zpřístupnění děl nedostupných na trhu, představil Martin Lhoták z Knihovny AV ČR, člen skupiny pro vývoj Krameria. V archivnictví se již několik let soustavněji využívá elektronická spisová služba. Nejen o jejím vývoji, ale například o i připravovaném národním standardu pro elektronické systémy spisové služby hovořil Tomáš Lechner z Vysoké školy ekonomické v Praze.

Větší množství přednášek se dotýkalo knihovnědy, knižní kultury nebo její historie. O využití virtuální mapy české tiskařské produkce a také o vytvoření uživatelsky přívětivé bibliografické databáze

o české knižní kultuře do roku 1800 na webu Knihoveda.cz [10], do kterého budou integrovány i bibliografické databáze Knihopis a Bibliografie cizojazyčných bohemikálních tisků (BCBP), mluvil jeden z řešitelů tohoto projektu Jindřich Marek. Jiný projekt, podpořený ze Strategie AV21, přibližuje švédskou knižní kořist z českých zemí z období třicetileté války. Autorka příspěvku Lenka Veselá představila webový portál knizni-korist.cz [11], na kterém lze nalézt databázi ukradených dokumentů, mapu současného uložení jednotlivých svazků i jejich putování od 17. století do současnosti. Archiv slovenských jezuitů v Bratislavě skrývá ve svých fondech velké množství samizdatové literatury, o jejichž uspořádání se v současné době pokouší P. Milan Hudaček, který se na konferenci postaral o prezentaci tohoto celku. Velký prostor pro studium knižní kultury přinášejí i muzejní knihovny, v jejichž sbírkách se nalézá bezpočet svazků, které mají různé provenienční znaky – razítka, exlibris, dedikace, signety aj. Jakým způsobem přidávají tyto znaky do svého systému v knihovně Západočeského muzea v Plzni, ukázal Ila Šedo.

Konference posluchačům přinesla příležitost blíže poznat, jak fungují jednotlivé systémy využívané v paměťových institucích. Jednou z ukázek bylo spojení tří dosavadních systémů knihovny, archivu a sbírky etiket v plzeňském Prazdroji a jeho spojení do jednotného systému Tritius, představeného Jiřím Šilhou. Naděžda Andrejčíková z Cosmotronu ukázala propojení systémů v jeden a jejich automatizované fungování. Kromě systémů byly představeny i webové databáze, e-sbírky nebo kolekce s různým zaměřením. Vojtěch Malínek z Ústavu pro českou literaturu AV ČR nejen na „lachtaním příběhu“ prezentoval systém RETROBI obsahující digitalizované lístkové kartotéky a nástroje na jejich využívání i propojování. Eva Novotná ukázala, jak uživatelé mohou rychle získat přístup k digitalizovaným mapovým sbírkám, jejichž správcem je Mapová sbírka Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy. Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur při Národním muzeu se může pyšnit poměrně rozsáhlou etnografickou fotosbírkou čítající přibližně 44 tisíc záznamů. Tento fond je doposud příležitostně stále doplňován, evidován a hlavně digitalizován (přes 74 %) a zpřístupňován. O této činnosti pohovořil Jan Šejbl. Vytvořit e-sbírky nebo virtuální výstavy lze i u prostorových sbírkových předmětů, které mnohé paměťové instituce spravují ve svých fondech, a to pomocí 3D vizualizace. Konkrétní spolupráci mezi Muzeem hl. m. Prahy, firmami CESNET a MUSOFT.CZ představil Sven Ubik v rámci své prezentace výstavy Praha 1848–1918. Olga Čiperová na příkladu Zlatoroga ukázala propojení jednotlivých grafových databází, které spravuje AiP Beroun. Soustavně doplněnou bází je rovněž databáze národních autorit, kterou spravuje Souborný katalog spadající pod Národní knihovnu ČR. Kromě vytváření a úprav záznamů se její správci, mezi které patří i Zdeněk Bartl, snaží o propojování těchto záznamů. Jednou z možností je využití vybraných údajů z Wikidat. O propojení dat a jeho otevřeného přístupu hovořila rovněž Marie Vítová Dušková z Ministerstva vnitra, které podporuje například aplikace nad otevřenými daty.

[Webový tezaurus TEATER](#) [12], týkající se archeologické terminologie a jejího využívání při katalogizaci archeologické literatury, a jeho vývoj za poslední rok shrnula přednáška Jany Kalousové z Knihovny Archeologického ústavu AV ČR. Radek Fiala představil projekt, v jehož rámci došlo k přeshraniční spolupráci mezi Západočeskou univerzitou v Plzni a Technische Hochschule Deggendorf. Díky tomu vznikla webová aplikace přibližující barokní poutní cestu navázanou na Vintířovu stezku. V aplikaci, která je rovněž turistickým průvodcem, je možné nalézt i fotografie, 3D modely jednotlivých staveb nacházející se na stezce nebo 3D mapu celé stezky. Digitální aplikaci HistoryLab společně vytvořilo a testovalo několik institucí a jejím cílem je práce s historickými daty pro učitele a žáky základních a středních škol. Aplikace má pomocí současných nástrojů podnítit větší zájem o historii. O jejím vývoji, který má být dokončen v roce 2021, pohovořil Vojtěch Ripka. Zatraktivnit návštěvu muzea pro děti i dospělé pomocí tabletů si také klade za cíl projekt Muzea umění Olomouc. Řešitelský tým, který tvoří i Hana Lamatová a Petr Hudec, vytvořil aplikaci Sen biskupa Karla, která se snaží návštěvníkům muzea pomocí moderních nástrojů přiblížit historii. Za tuto aplikaci získal tým v srpnu 2019 3. místo na festivalu muzejních audiovizuálních projektů F@IMP 2.0 AVICOM v Šanghaji.

[13]

3D mapa barokní poutní cesty z projektu *Peregrinus Silva Bohemica* (foto: Michaela Bežová, Národní knihovna ČR)

Výběr dokumentů, které budou digitalizovány, je v mnohých paměťových institucích řízen systematicky a metodicky, vždy však záleží na dané instituci. Překážky systematického řízení postupu digitalizace v oblasti archivů přehledně shrnul Aleš František Pávek ze Státního oblastního archivu v Třeboni. V oblasti digitalizace dochází k vítané spolupráci mezi různými typy paměťových institucí. Jedním z dobrých příkladů je Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě, která se snaží aktivně vystupovat a spolupracovat s ostatními institucemi ve svém okolí v oblasti digitalizace fondů. Konkrétní příklady uvedl Aleš Drahotušský. Vhodnými dokumenty k digitalizaci jsou rovněž dary. Národní lékařská knihovna tímto způsobem získává několik tisíc svazků ročně, v roce 2019 se jí podařilo získat větší celek z Psychiatrické nemocnice v Bohnicích, který obsahuje velmi zajímavý materiál vhodný k digitalizaci a rovněž k možnému následnému bádání. O tom, jakým způsobem knihovna tento dar získala, pohovořila Lenka Maixnerová. Pro digitalizaci jsou důležité přístroje, které dokážou daný dokument naskenovat, jak uvedl Petr Polanský z firmy Exon. Tato firma rovněž prezentovala velkoplošné skenování ve foyer konferenčního sálu. S digitalizovanými daty je třeba rovněž dále pracovat pomocí různých nástrojů. Jedním z nich je [PERO](#) [14], které dokáže strojově číst a rozpoznávat tištěné a rukou psané texty. Vývojem tohoto nástroje se zabývá Michal Hradiš z Vysokého učení technického v Brně společně s kolegy z Moravské zemské knihovny. Data jsou vystavována v různých repozitářích, archivech nebo digitálních knihovnách. O dalším vývoji domény [Digitalniknihovna.cz](#) [15], kterou provozuje Moravská zemská knihovna, preferoval Michal Indrák. O fungování Archivního informačního systému Univerzity Karlovy, který přijímá, spravuje a ukládá digitální archiválie a rovněž poskytuje digitální badatelnu, hovořili Petr Cajthaml a Zdeněk Vašek. Podle Registru Kramerů je doposud zdigitalizováno přes 617 tisíc dokumentů v různých verzích Krameria nebo jiných digitálních knihovnách nebo repozitářích. O tom, zda je tato digitalizace efektivní, polemizoval Aleš Brožek ze Severočeské vědecké knihovny v Ústí nad Labem. Další

polemikou byl i příspěvek Kataríny Gatialové a Kristýny Doležalové z Národního filmového archivu, které poukázaly na možnou škodlivost digitalizace pro životní prostředí.

Na konferenci byli opět pozváni i zahraniční přispěvatelé. V sále vystoupila Selda Ulutas-Aydogan z Technische Universität v Drážďanech, která představila [projekt Time Machine](#) [16], do kterého je v současné době zapojeno přes 40 institucí a jenž se týká otevřených dat a výzkumu big data. Dále Natália Cehláriková z Univerzitní knihovny v Bratislavě ukázala internetový portál Profil slovenskej kultúry, který se snaží shrnout jednotlivé oblasti kultury a umění na Slovensku a přispět ke zvýšení atraktivnosti těchto oblastí ve společnosti. To, jakým způsobem mohou být přitažlivé návštěvy jednotlivých paměťových a informačních institucí na Slovensku za pomoci aktivní 3D modelace nebo 3D tisku, jednoduchého programování nebo například fotometrie, představili Eva Kalužáková a Jozef Vaško.

[17]
Výsledek 3D tisku jednoho z návštěvníků akce pořádané CVTI SR (foto: Michaela Bežová, Národní knihovna ČR)

Největší prostor ze zahraničních kolegů měl Bertram Lyons, který společně se dvěma českými kolegy vedl seminář konající se třetí den konference. I ten byl rozdělen do čtyř bloků. Zatímco první z nich byl veden v češtině, druhý a třetí blok byly věnovány výhradně příspěvku Betrama Lyonse. Poslední blok byl věnován panelové diskuzi.

První blok zahájil Bohuš Získal svým příspěvkem o procesu zpracování a uchovávání digitálních sbírek, kdy vztah mezi světem IT a světem digitalizovaného obsahu by měl být mnohem bližší a jejich vzájemná spolupráce by měla probíhat na mnohem užší úrovni. Druhý příspěvek přednesený Michalem Konečným se věnoval křehkosti digitálních sbírek. S rozvojem internetu roste tlak na paměťové instituce ze strany veřejnosti, protože uživatel vznáší nové požadavky na práci s daty – například tak, že si chce dokumenty prohlížet prostřednictvím vzdáleného přístupu. Tím, jak se virtuální svět stále více propojuje se světem reálným, vznikají i další požadavky na práci s digitálním obsahem: data ohrožují neexistující nebo nedodržované procesy, nedostatek odborníků a nevyjasněné otázky duševního vlastnictví. Řešením by mohl být třeba model OAIS, který nabízí konceptuální rámec pro archivy.

Po těchto dvou příspěvcích následovaly dva bloky věnované Bertramu Lyonsovi. B. Lyons je americký archivář, věnuje se dlouhodobému uchovávání dokumentů a mimo jiné je součástí poradního týmu projektu Národního muzea a jejich partnerů s názvem Nový fonograf. V příspěvku prezentovaném na konferenci se zaměřil zejména na dvě oblasti, proto své téma rozdělil do dvou částí. V první z nich mluvil o stabilitě uchování digitálního obsahu, což by měly zajistit organizační a technologické infrastruktury a zdroje. Tyto tři prvky využívají normu ISO 16363, kterou přednášející následně blíže představil. Ve druhé části svého příspěvku, která tematicky bezprostředně navazovala na první, pak přednášející zaměřil pozornost na uchovávání digitálního obsahu v čase. Protože se mění strategie uchování digitálních dokumentů, mění se i procesy a lidé s ní spojení. Mění se formáty, zastarávají skenery/fotoaparáty/software a mění se samozřejmě i výše finančních prostředků určených pro udržování digitalizovaného obsahu. Řešením je snížit riziko zastarání – místo pouhé změny formátu je třeba změnit celý hardware a software.

[18]

Z třetího dne konference (foto: Kristýna Ljubková, Národní knihovna ČR)

B. Lyons zdůraznil, že v současnosti čelíme obrovskému nárůstu v oblasti uchovávání digitálního obsahu, protože množství dat, které vzniká v jednotlivých paměťových institucích, narůstá každým dnem. Je tedy zásadní určit si priority, jak s daty zacházet. B. Lyons mluvil o několika prvcích, které je možné postupně prohlubovat a různě s nimi pracovat v proměnách času. Řeč je o uložení, integritě, přístupu k obsahu, metadatech a formátech. Jednotlivé prvky přednášející stručně představil a nabídl různé stupně, jak s nimi v paměťových institucích pracovat. V samotném závěru svého vystoupení shrnul, že oblasti IT a kulturního dědictví musejí být propojeny, aby i archivní fondy mohly být provázány.

Ve čtvrtém bloku probíhala panelová diskuze, kde byl dostatečný prostor pro dotazy. Třetí den konference tak byl bonusem a možností podívat se na problematiku uchovávání digitálního obsahu zahraniční optikou.

URL zdroje: <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/prohlizet-cisla/2019-rocnik-28-cislo-4/archivy-knihovny-muzea-v-digitalnim-svete-2019>

Odkazy

[1] <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/prohlizet-cisla/2019-rocnik-28-cislo-4/archivy-knihovny-muzea-v-digitalnim-svete-2019>

[2] <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/autori/bezova-michaela>

[3] <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/autori/ljubkova-kristyna>

- [4] <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/prohlizet-cisla/2019-rocnik-28-cislo-4>
- [5] <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/rubriky/trendy-v-knihovnach>
- [6] <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/klicova-slova/archivy-knihovny-muzea-v-digitalnim-svete>
- [7] <https://bulletinskip.skipcr.cz/vsechna-cisla/klicova-slova/digitalni-technologie>
- [8] <https://www.skipcr.cz/akce-a-projekty/akce-skip/archivy-knihovny-muzea-v-digitalnim-svete/20.-konference-archivy-knihovny-muzea-v-digitalnim-svete-2019>
- [9] <https://bulletinskip.skipcr.cz/sites/default/files/images/703/bezova3.jpg>
- [10] <https://www.knihoveda.cz/>
- [11] <https://www.knizni-korist.cz/>
- [12] <http://teater.aiscr.cz/>
- [13] <https://bulletinskip.skipcr.cz/sites/default/files/images/703/bezova1.jpg>
- [14] <https://pero.fit.vutbr.cz/>
- [15] <http://www.digitalniknihovna.cz/>
- [16] <https://tu-dresden.de/mz/projekte/projektoverview/time-machine-initiative-fuer-ein-gemeinsames-europaeisches-grossforschungsvorhaben>
- [17] <https://bulletinskip.skipcr.cz/sites/default/files/images/703/bezova2.jpg>
- [18] <https://bulletinskip.skipcr.cz/sites/default/files/images/703/bezova4.jpg>